

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Kokonaisuus on monilta osin kannatettava. Sosiaalihuollon asiakkuutta koskevan prosessin sujuvoittaminen on kannatettavaa ja on tärkeää kohdentaa ammattilaisten työtä erityisesti kohtaavaan asiakastyöhön. Vaikuttavuuden arvioinnin vahvistaminen on myönteistä, mutta edellyttää selkeitä mittareita ja yhtenäistä tiedonhallintaa. Tätä olisi tärkeä tarkentaa jo lakiesityksessä. Viimeistään kansallisessa ohjauksessa lain täytäntöönpanon tueksi olisi tärkeää tehdä suositukset vaikuttavuuden mittaamisen työkaluiksi.

Esitykseen liittyy merkittävä riski, että siihen sisältyvät säästötavoitteet johtavat käytännössä palveluihin pääsyn kriteerien kiristymiseen, minkä seurauksena lapset ja perheet eivät saa tarvitsemaansa tukea riittävän varhaisessa vaiheessa. Samanaikaisesti lastensuojelun kynnyistä nostetaan, mikä siirtää entistä enemmän asiakkaita perhesosiaalityön ja muiden sosiaalihuollon palvelujen piiriin tilanteessa, jossa ammattilaisten määrää kuitenkin ollaan vähentämässä ja muun muassa psykologien osuutta suorassa asiakastyössä kavennetaan.

Tämä epätasapaino kasvattaa painetta perustason palveluihin ja heikentää niiden kykyä vastata lisääntyvään ja usein aiempaa vaativampaan palvelutarpeeseen. Kokonaisuutena tarkastellen seurauksena voi olla, että tuen aloitus viivästyy, varhainen tuki heikkenee ja suojelun tarve

tunnistetaan liian myöhään. Lisäksi on olemassa riski, että kustannuspaineet ohjaavat palvelujärjestelmää suosimaan kevyempiä ratkaisuja myös tilanteissa, joissa lapsen etu edellyttäisi vahvempia ja vaikuttavampia toimenpiteitä.

Tämän kehityksen keskellä on keskeistä huomioida myös perhekeskusten rooli, sillä niiden kautta toteutuva monialainen yhteistyö ja varhainen tuki ovat olleet keskeisiä lapsiperheiden palvelujen toimivuuden kannalta. Ilman näiden rakenteiden vahvistamista uudistus voi kokonaisuutena heikentää lasten ja perheiden mahdollisuuksia saada oikea-aikaista tukea, ellei resurssien ja palvelutarpeen välistä tasapainoa pystytä turvaamaan.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

-

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Esitys on kannatettava ja selkeyttää määritelmää. Lasten osalta olisi tärkeää, että erityistä tukea tarvitsevat lapset olisivat aina sosiaalityöntekijän asiakkaita, näin huomioitaisiin läheinen yhteys lastensuojeluun ja rajapinnat muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin olisivat hallittavampia. Lapsen asemaa olisi lisäksi tärkeä vahvistaa aikuisten palveluissa. Olisi tärkeää saada velvoittavammaksi arvioida erityistä tukea tarvitsevan aikuisasiakkaan alaikäisten lasten tilanne. On tärkeää tunnistaa, että vanhemman tuentarpeet vaikuttavat perheessä myös lapsiin ja aikuisen kykyyn turvata lapsen hyvinvointi.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

On kannatettavaa vahvistaa sosiaalihuollon roolia väestötason hyvinvoinnin parantamisessa. Kun lain toimenpanon ohjaamista vahvistetaan esimerkiksi soveltamisoppaan avulla, on keskeistä tarkentaa, miten hyvinvointialueiden ja kuntien työjakoa toteutetaan siten, että toimijoiden roolit eivät ole päällekkäisiä ja tukevat toisiaan. On tärkeää löytää lisää esimerkiksi hyte-kertoimen tapaisia kannustimia, jotta väestötason hyvinvointityöhön suunnataan riittävästi resursseja. On kannatettavaa, että esitys ohjaa kehittämään hyvinvointia edistäviä toimia kohdennetusti eri väestöryhmille. Tätä voitaisiin hyödyntää myös siten, että aikuisten palveluissa huomioidaan nykyistä vahvemmin lapset ja nuoret – joko tarjoamalla heille suoraa tukea tai tiivistämällä yhteistyötä heidän palveluidensa kanssa.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Uusi lapsiperhepalvelu on laaja ja väljästi määritelty kokonaisuus. Siitä puuttuu aiemmin keskeinen lasten kasvuun ja kehitykseen liittyvä arviointi, mikä voi heikentää varhaista tunnistamista ja oikea-aikaista hoitoon ohjautumista. Moniammatillisen asiakastyön vähentyminen lisää riskiä, ettei lasten tarpeisiin vastata riittävän ajoissa. Ehdotuksen myötä on todennäköistä, että nykymuotoinen kasvatusta- ja perheneuvonta toiminta loppuu, koska sellaisen toiminnan jatkamiseen ei uudistuksessa ole kannustimia ja uudistuksen säästöt kohdistuvat nimenomaisesti tämän toiminnan moniammatillisen rakenteen resurssien vähentämiseen.

Vaikka perheterapeutin osaamisen laajentaminen on kannatettavaa, samanaikaiset säästöt ja psykologisen erityisosaamisen vähentyminen heikentävät mahdollisuuksia vastata kasvavaan palvelutarpeeseen uudistetussa palvelussa. Uuden lapsiperhepalvelun piiriin tulee nykymuotoisen lastensuojelun asiakkaita, joiden palvelutarpeet ovat usein erityisosaamista vaativia. Riski on, että nämä vaativat palvelutarpeet vievät suuren osan resurssista, jolloin palvelua ei tosiasiallisesti ole varhaisemmassa vaiheessa. Psykologien konsultaatio ei korvaa suoraa asiakastyötä, jossa havainnointi ja arviointi ovat keskeisiä. Riittämätön osaaminen voi vaarantaa varhaisen tuen, jolla on tutkitusti suuri merkitys lasten hyvinvoinnille pitkällä aikavälillä.

Myönteistä on, että taloudellinen tuki laajennetaan koskemaan myös erityistä tukea tarvitsevia lapsia, sillä se on keskeinen keino vähentää lapsiperheköyhyyttä. Taloudellisen tuen tarjoamisen keinoja olisi tärkeä lisätä esitykseen laajemmin, koska lapsiperheköyhyys on kasvava ilmiö ja sen negatiiviset seuraukset lasten ja nuorten elämään tunnetaan muun muassa haitallisten lapsuuden ajan kokemusten (ace)- tutkimusten kautta hyvin.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

**9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4)
Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?**

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Nopea tuen aloitus ja päällekkäisten arvioiden vähentäminen on kannatettavaa, koska se nopeuttaa avun saantia ja vähentää asiakkaan kuormittumista. Yksi yhteinen sosiaalihuollon suunnitelma parantaa kokonaiskuvan hallintaa, ehkäisee tiedon sirpaloitumista ja tukee tavoitteellista työskentelyä. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että aikuisten suunnitelmissa huomioidaan systemaattisesti myös lasten tilanne, sillä vanhemman tuen tarve heijastuu suoraan lapsen hyvinvointiin. Ilman tätä on riski, että lapsen tarpeet jäävät epäsuoriksi tai tunnistamatta, mikä heikentää perhekokonaisuuden vaikuttavaa tukemista.

Huolena on ensilinjan erityisosaamisen väheneminen. Kun asiakkaan ollessa ensikontaktissa työntekijään, arvion tuentarpeesta tekee sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä tulee mukaan vasta tarvittaessa, on riski, että tilanteiden vaativuutta ei tunnisteta riittävän varhain. Erityisesti lasten kohdalla varhainen, ammattitaitoinen arviointi on keskeistä heidän oikeusturvansa toteutumiseksi. Monimutkaiset perhetilanteet, kaltoinkohtelun riskit tai psyykkisen tuen tarpeet voivat jäädä havaitsematta ilman riittävää erityisosaamista. Tämä voi johtaa viivästyneisiin toimenpiteisiin ja siihen, ettei lapsi saa lain edellyttämää oikea-aikaista suojelua ja tukea.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Asiakasmitoitus on kannatettava ja myös sisarusten ohjaaminen samalla työntekijälle on hyvä asia. Kannatettavaa on mitoituksen ulottaminen perhesosiaalityöhön. Asiakasmitoitus ei kuitenkaan ole riittävän kattava, koska se ei ulotu sosiaaliohjaajien työhön. Esityksessä tunnistetaan riski, että asiakasmitoitukset aiheuttavat jonoja palveluihin, joissa mitoitus on ja lisää entisestään kuormaa palveluihin, joissa asiakasmitoitusta ei ole. Varsinkin, kun huomioidaan, että ehdotuksen tarkoitus on siirtää nykyisiä lastensuojelun asiakkaita lähes 10 000 sosiaalihuollon palveluihin. Jo tämä itsessään tulee tarkoittamaan, että nämä siirtyvät asiakkuudet näkyvät uusissa mitoituksissa. On myös huomioitava, että tällä hetkellä lastensuojelun asiakasmitoitus on tehnyt tilanteet, jossa on olemassa lapsia, jotka jonottavat lastensuojeluun, kun lastensuojelussa ei ole riittävästi

sosiaalityöntekijöitä. Jos mitoituksia tehdään pistemäisesti vain osaan palveluita, aiheuttaa se jonona, jotka käytännössä tarkoittavat, että lapset jäävät ilman heille arvioitua tukea ja suojaa.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalihuollon toimintojen sisällöllinen johtaminen vaatii nimenomaan sosiaalialan vahvaa asiantuntemusta.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Kirjaamista on kehitetty viime vuosina laajasti kansallisilla ohjelmilla. Nyt suunniteltu Kanta-siirtymä toteutuu juuri ennen uusia muutoksia, jotka vaikuttavat sosiaalihuollon tietoihin. Tämä tarkoittaa käytännössä lisäkoulutustarvetta ammattilaisille ja IT-järjestelmien muutoksia, joten uudistuksen tavoitellut säästöt eivät välttämättä toteudu.

On tärkeää varmistaa kirjaamisen riittävä kattavuus, erityisesti lasten tuen tarpeissa. Tutkimukset osoittavat, että vakavat huolet jäävät usein puutteellisesti dokumentoiduiksi, jolloin lapsen tilanne ei hahmotu kokonaisuutena. Kirjaamisvelvoitteiden keventäminen lisää riskiä, että esimerkiksi väkivallan kaltaiset sensitiiviset asiat jäävät piiloon, jos arviointi on liian suppea tai suppeasti dokumentoitua eikä lasta tavata riittävästi.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Lakiehdotuksessa todetaan, että taloudellisten vaikutusten arviointia jatketaan valmistelun aikana. Lausunnossa ei voida tästä syystä arvioida taloudellisten vaikutusten kokonaisuutta. Lapsiin liittyvien palvelujen osalta esityksen välillisiä kustannusvaikutuksia on arvioitu lähinnä siitä näkökulmasta, että uudistus vähentää palvelun tarvetta ja palvelujen vaikuttavuutta parantamalla palvelut kohdentuvat oikea-aikaisemmin. Välillisiksi taloudellisiksi vaikutuksiksi olisi tärkeää arvioida muutokseen liittyvät riskit ja niiden vaikutukset palvelujen laatuun. Esitys vähentää sosiaalihuollon ennaltaehkäisevän työn moniammatillisuutta, mikä voi johtaa siihen, ettei lasten palveluntarpeita tunnisteta riittävän aikaisin. Esitys kasvattaa sosiaalihuollossa olevien lasten asiakasmäärää ja tuo asiakasmitoituksen sosiaalityöntekijän asiakasmäärään. Nämä muutokset voivat aiheuttaa palveluun pääsyyn muun muassa jonoutumista, mikä vaikeuttaa oikea-aikaista tuen tarjoamista.

Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on tarkkaa arviointia ammattilaisten työajan käyttöön liittyen. Hallinnollisen työn keventämisen myötä kohtaavan asiakastyön määrän odotetaan kasvavan. Tämä on tavoitteena hyvä. Samanaikaisesti on huomioitava, että esityksessäkin vahvistetaan muun muassa palvelujen vaikuttavuuden vaatimusta ja sosiaalihuollon vahvempaa roolia väestötason hyvinvoinnin edistämisessä. Työajasta vähenevä hallinnollinen työ voi tosiasiallisesti siirtyä pitkän aikaa esityksen mukana tuomiin uusiin tehtäviin ja myös kouluttamiseen ja kehittämistyöhön, jota uudistus tuo eikä siirry suoraan kohtaavaan asiakastyöhön suoraviivaisesti.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Esitys antaa kuvan vaikutuksista lapsiin. Työllisyyspalvelujen muutosten kohdalla ja asiakasmaksuihin liittyvissä esityksissä ei ole arvioitu kattavasti esitysten välillisiä vaikutuksia lapsiin. Esityksessä ei ole esimerkiksi arvioita siitä, kuinka suurella osalla näiden muutosten piirissä olevista henkilöistä on alaikäisiä huollettavana.

Vaikutusten arvioinnissa tuodaan esille, että uusi ilmoitusvelvollisuus terveydenhuoltoon parantaa lapsen oikeutta terveydenhuoltoon. Tämä on erityisen tärkeää ja esitys siitä, että ilmoituksen voi tehdä myös ilman vanhemman suostumusta on kannatettava. Kokonaisarviointi lapsen oikea-aikaisesta tuentarpeesta on esityksessä ristiriitainen. Erityisesti lapset, jotka tarvitsevat tukea samanaikaisesti sosiaali- ja terveydenhuollosta kuten neurokirjon lapset, saavat esityksen mukaan jatkossa vähemmän moniammatillista tukea sosiaalihuollon palveluista, koska sosiaalihuollon palveluista vähenee ammatillinen osaaminen lapsen kasvun- ja kehityksen arvioinnista. Esityksen myötä sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatio voi lasten osalta myös vähentyä.

Asiakasmitoituksen osalta on esityksessä arvioitu lapsen oikeuksien kannalta muutoksen tuomat parannukset ja riskit sille, että asiakasmitoitusten myötä kriteerit erityisen tuen tarpeen

määrittelyyn ja lastensuojeluun kasvavat. Tätä riskiä pyritään vähentämään kansallisella tai alueellisella ohjauksella. Koko uudistuksen osalta on tärkeää varmistaa kansallinen ohjaus, jotta palvelut eivät eriydy alueiden mukaan. Riski lasten palvelujen alueelliseen eriarvoistumiseen on lapsiluvun vähentyessä merkittävä. Kansallisessa ohjauksessa on tärkeää varmistaa, että tulevaisuudessa kaikilla lapsilla on tosiasiallinen mahdollisuus kasvokkaiseen tukeen myös alueille, joissa lapsilukumäärän tiedetään laskevan jyrkästi.

Vataja Katri
Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.

Isoaho Maria
Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.